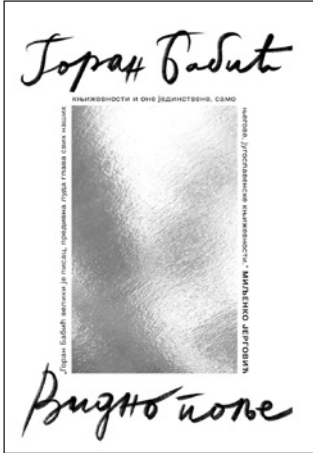

Владан Бајчета

МЕМОАРИ – О СЕБИ

(Горан Бабић: *Видно поље*, Лагуна, Београд, 2022)

Међу највеће књижевне изазове из више разлога спада писање мемоарских књига. Када таква дјела пишу pjesници, они су на посве другачијем терену од подручја своје примарне компетенције; када их пишу прозаисти, без обзира на постојећи поетички удио биографској у њиховој прози, они такође ступају на поље веће литерарне рањивости, будући да се обавезују на фамозни аутобиографски пакт – прећутни споразум са читаоцем да ће приповиједано бити у највећој мјери истинито. Ако то чини публициста, његова одговорност је у томе да буде поуздан свједок времена; уколико је ријеч о идеологу, револуционару, симпатизеру, обавеза му је да своју прошлост сагледава објективно, с одмјереном дистанцираношћу, ријечју – непристрасно. Пред све ове изазове стао је Горан Бабић у својој

најновијој књизи *Видно поље*, будући да се читаоцу препоручује у побројаним лицима свог јавног и приватног бића.

Иако конципирано као колажна аутофикција поменутих аспеката једне биографије, за сада последње Бабићево дјело настоји – у вјечитој амбицији аутобиографско-мемоарских жанрова – да кроз призму пишчевог животописа понуди слику епохе којој је аутор својим животом свједочио. Тако је *Видно поље* сачињено од фрагмената поетске прозе као својеврсним скелетом цјелокупног текста, који је обавијен материјом докумената, интервјуа, новинских исјечака, фотографија, изабраних страница Бабићеве поезије и других текстуалних и паратекстуалних елемената. У томе, ипак, не треба тражити никакву амбициозну – у књижевном смислу – пост-модернистичку игру, већ оно што књига превасходно јесте: пишчево интелектуално завјештање у форми текстуалног укрштаја поменуте грађе.

Прича почиње мајсторским спајањем фактографије и сведених прозних пасажа, из којих происходи боља страна дјела. Начин на који једно за другим слиједи кратке приче о Јеврејима у НДХ („Тона злата“) и документа усташке државе са дискриминаторним законима, или спискови одузете имовине ауторовог дједа и каталози забрањених писаца, чини да се трагедија једне породице склопи у моћну литерарну визију индивидуализованог лица страдања припадајућег народа у оркану Другог свјетског рата. Затим слиједи исто тако сугестивна, иако брзопотезна слика ауторовог школовања у првим поратним годинама, која такође доноси књижевно успјеле мемоарске цртице из Мостара и Ријеке („Друго прогонство у Мостар“; „Туна“).

Међутим, оно што долази након тога, поступно и све више клизи у зону површне мемоаристике са два њена најнепријемчивија лица: пристрасне слике прошлости и самозаљубљеног погледа на сопствену улогу у њој. Неодмјерену глорификацију социјалистичке Југославије из странице у страницу прате анегдоте о пишчевом прилогу за (над)националну историју, с којом се мијешају полуприватне биљешке у приличној произвољности литерарне селекције. Одмах и без нарочитог реда видимо писца као потписника апела за повратак споменика Јосипу Брозу на ужички трг из 2017. године; затим, ретроактивно, као поносног комунисту који скупа са Оскаром Давичом иступа из одбора за обиљежавање годишњице рођења Вука Караџића – јер су у њему били „и неки од најистакнутијих националиста и антикомуниста”, и, на крају, као саговорника Стева Жигона у свођењу биланса великог политичког преврата двадесетог вијека:

Не постоје срећни емигранци. Двојица међу њима, Жиџон и ја, често смо се свађали јер је он био за Сћаљина, а ја за Тиша. Не знам, годуше, и никад и нисам знао колико је њејов сћаљинизам био искрен, а колико хиџен, будући да није био на Голом отоку, јгје су били и мнојо тиши зајворници хазјајина. Једном зјодом, у башћи ресџорана Парк на Калемејдану у Београду, оше му се уздах. Имао је и Сћаљин прешака, рече, на шшо ја ускликнух: Хвала боју да си најокоп џризнао. А која му је била највећа џојрешка? Он зирну у ме лукаво џа изустји: Није довољно јагова џобио. (207)

Овај погрешни виц, будући постављен у контекст претходне слике општег страдања у двадесетом вијеку и утолико одбојнији што претендује на неку врсту хумора, парадигматски је за Бабићеве и мемоаре сродне врсте: злодјела Другог свјетског рата приказују се у крупном плану, са звјерским лицем – онако како и треба! – свих њихових починилаца. Свих, међутим, осим комунистичких, чији су злочини увијек из птичје перспективе, сасвим случајни, статистички, са придодатком неког малог Голог отока и сличних лијевих скретања. Аутор је негдје при почетку испричао успомену Кардоша Петера, врховног рабина Мађарске, којег су са још неколицином сународника 1945. црвеноармејци извукли из подрума, и отуда, експлицира се, не може бити ријечи о изједначавању кукастог крста и петокраке. Јасно је ко су добри а ко лоши момци велике ратне приче: стаљинистичко-титоистичке хекатомбе су нешто колатерално, без људског лика, за разлику од моје приче, или од сличних појединачних прича које сам ја изабрао да испричам. То је формула лоше, промашене мемоаристике, с увијек на застави високо подигнутим етичким амбицијама, које се топе у двоструким моралним стандарима, па последично и на скали књижевног квалитета. Јер, родне године које су донијели ослободиоци су – како нескривено каже аутор – „што се мене тиче, добре године”.

То „што се мене тиче”, како књига одмиче, све више постаје образац Бабићевог приповиједања, из којег је одсутан било какав дистанциран, рационално охлађен однос према догађајима и људима, или барем неко зрно спасоносне аутоироније. Све се ту мијеша у кашу неодмјерено спојених биографских састојака, које повезује једино елемент пишчевог богомданог ја. Један тихи, али увијек чујан тон у оваквим књижевним сјећањима сугерише читаоцу неподношљиви аутобиографски

солипсизам – као да су сви ти важни догађаји и људи постојали да би им пишчево сопство свједочило налазећи се у њиховој мањој или већој близини. Такву, еуфемистички говорећи, хетерогеност испричаног могла би повезати једино суверена литерарна обрада, која у *Видном њољу* од почетка ка крају кардинално и све упадљивије изостаје, као што изостаје и став о себи са макар нешто мање намргођене, у бити комичне озбиљности:

Двадесето стољеће дало је књижевности овога језика многа добрих, изврских писаца, а међу њима и четворицу великана (Андрић, Црњански, Крлежа и Ујевић) од којих сам ујознао само двојицу (Крлежу и Црњанској њо њејовом њовраћку из Шућине). Андрића нисам никад срео, а Тин је умро прије него сам дошао у Зајреб [ето њиховог првог животног пропуста – В. Б.]. На крају, сва четворица су била њедесет година старија, што је заправо њејремостива њрејрека [ето и другог – В. Б.]. Са Крлежом сам се срео више њуша, захваљујући Енесу Ченџићу и Сџији Шувару. Ченџић је о једном од њих сусрета сачинио (и објаво у књизи С Крлежом из дана у дан) забиљешку којом нисам задовољан, али беј Ченџић из Фоче на Дрини свој босанској менџалиџи није се ријешио никад. (118)

Шта је то – очито дисквалификујући – босански менталитет, читалац неће сазнати од више пута самопрокламованог *анџинационалисџе*, као ни разлоге из којих аутор наведених редова није задовољан Ченџићевом забиљешком. Али ће одмах за овим пасусом наићи на тринаест ситно штампаних страница поменутог Ченџићевог описа сусрета са Крлежом, током којег се водио разговор угодни о пишчевом уредниковању у Оку, о његовој храброј концепцији листа, са понеком Крлежином препознатљиво надобудном примједбом. Све овакве ескападе из стварне у домаштану и неукусно романтизовану прошлост васколики Фриц је – гуру једног дијела ондашње интелигенције која би своје дјетињство, дјечаштво и младост да нам представи у љепшем свјетлу – простонародно, а иронијски убитачно, називао *јајајакане*.

Због тога и није превелико изненађење Бабићев мистични сусрет са Бориславом Михајловићем Михизом, који у извјесном смислу представља нехотичну, аутопоетички концентровану, метафору *Видног њоља*. Слика с новосадског конгреса писца, како је биљежи аутор, сажима у себи поетички биланс дјела:

Ни дан-данас (а њрошло је џридесетак година) не моју сам себи објасниџи што је џаквој идеолога (и вођу ојозиције, јер би он, да је жив, данас био бар вођа неке сџранке ако не и њремијер или шеф срџске државе), што ја је дакле навело да у џаузи конџреса међу сџоџинама људи џоџражи баш мене. Можда није мојао себи доћи од оној што сам за џоворницом изџоворио, можда није мојао замислиџи да се међу џисцима може наћи џаква бугала, која у џоџиуно изџубљеној џозицији џовлачи самоубилачке џоџезе, можда је мислио да сам аџенџ неке сџране моћне силе – не знам. Било овако или онако, Михиз се заусџавио на корак исџред мене и заџлегао ми се у очи не џрејнувши ни на џренуџак. Дрчан, какав бијак, заузех иденџичан џоложаји заџлегах му се у лице, смионо и дрско (бијак иџак млађи – мојао ми је биџи оџац) џе смо џако сџајали џледајући се неџремице, без ријечи скоро два минуџа. На крају је џојусџио и окренувши се несџао у џужви. Док бугем џамџио, неђу заборавиџи џу сцену. (223–224)

Овај каубојски дуел млађег мемоаристе са својим старијим и сада покојним колегом (није га он убио, мада га је простијелио убитачним погледом), заправо је најтачнији симболички опис Бабићевих сјећања. Као некада у животу, Бабић је сада у литератури изашао на црту Михизу, с одлучном намјером да не узмакне извиканом полемичару и писцу-политичару у покушају, у којем се, као у искривљујућем огледалу, самопосматра. Да би се написала добра књига сјећања, прво и најважније је успоставити уздржан, не баш толико љубавнички однос према своме ја, за шта управо наведени пасус пружа контрастни и за читаво *Видно ѿоље* репрезентативан пријмер. Стајући тако и у *ѿоеѿичком* смислу насупрот писцу *Ауѿобиоѿрафије – о друѿима*, који је у том свом дјелу дао узор ваљаних књижевних успомена, Бабић је у свим аспектима поступио сасвим обрнуто од доступног модела рафиниране мемоаристике и умјесто дјела у Михизовом насловном жанру понудио једне у низу *Мемоаре – о себи*.